

Toppstarr *Carex paniculata* på Vesterøy (Hvaler) og Storfosna (Ørland)

Anders Often & Reidar Haugan

Often, A. & Haugan, R. 1998. Toppstarr *Carex paniculata* på Vesterøy (Hvaler) og Storfosna (Ørland). *Blyttia* 56: 174-176.

Carex paniculata at Vesterøy (Hvaler, SE Norway) and Storfosna (Ørland, Central Norway).

Carex paniculata is reported from two new localities; one from Hvaler municipality in Østfold, SE Norway and one from Ørland municipality in Sør-Trøndelag, Central Norway. The species is coastal and rare in Norway, but the number of known localities has increased much over the last few decades, which partly may be attributed to better general floristic knowledge, but the possibility of the species being in a state of expansion can not be ruled out.

Anders Often, Norges landbrukshøgskole, Institutt for biologi og naturforvaltning, Postboks 5014, N-1432 Ås
Reidar Haugan, Botanisk hage og museum, N-0562 Oslo

Innledning

Selv om toppstarr *Carex paniculata* L. er den største starrarten i Norge, er det nok relativt få som har vært forunt å se den ute i terrenget. Arten har sin hovedutbredelse i ytre kyststrøk. Den finnes svært spredt fra Hvaler til Vikna. Det er i alt 15-20 lokaliteter med en konsentrasjonen av forekomster fra Bømlø til Øygarden (Fægri 1960, Skogen 1973, Elven 1994). Noen lokaliteter er ødelagt eller truet av grøfting (Båtvik 1992, Elven 1994, Myklebust 1996), og arten er karakterisert som hensynskrevende på landsbasis (Størkersen 1992). Vi kan rapportere om to nyfunn av arten, henholdsvis fra Vesterøy på Hvaler, og fra Storfosna ytterst i Trondheimsfjorden.

Nye lokaliteter

Vesterøy, Hvaler kommune, Østfold

Hvalers gunstige plassering og uryddige landskap gjør at sjansen for interessante nyfunn er stor, noe som viste seg da vi tilfeldig dumpet over noen tuer av toppstarr. Lokaliteten er: Hvaler, Vesterøy, Guttormsvauen, eutrof strandsump og svartorskog (UTM_{ED50}: PL 060 512; A. Often, G. Engan, T. Berg & K. A. Lye 20.05.1995, herb O).

Lokaliteten ble oppsøkt på nytt 19.10.1996 (Anders Often og Tore Berg) for grundigere å kunne beskrive populasjonen. Forekomsten ligger ca 50

m inn for en steingard som skjærer over indre del av Guttormsvauen. Det er i alt 13 tuer over en strekning på ca 50 m. Ni tuer vokste relativt tett samlet (over ca 10 x 3 m) i strandsump dominert av mjødurtt *Filipendula ulmaria* og sverdlije *Iris pseudacorus*, og med spredte busker av svartor *Alnus glutinosa*. Fire tuer vokste spredt (over ca 40 x 5 m) i svartorskog. Her var feltsjiktet dominert av kjempesøtgras *Glyceria maxima* og mjødurtt. Den kompakte delen av den største tua var ca 40 cm høy og 50 cm bred. De minste tuene var ca 20 x 20 cm. Det var god fruktsetting. Kjempehøymol *Rumex hydrolapathum* vokste litt utenfor steingarden, vassmynte *Mentha aquatica* fantes spredt i strandsumpen og i svartorskogen.

Nils Hauge (1949) oppdaget toppstarr ved Verne kloster i Rygge i 1948, dengang ny for Østlandet. Omlag 40 tuer vokste langs et bekkedrag i skogkanten ved Fuglevik. Senere er lokaliteten drenert og forsøplet, og det har vært antatt at populasjonen gikk ut etter dette (Båtvik 1992). I 1992 gjenfant K.A. Lye en liten forekomst - ei stor og ei lita tue i det fuktigste partiet i den gjenværende svartorsumpskogen (pers. medd. og herb. O). Forøvrig skriver Båtvik (1992) at «Ytterligere en angivelse av toppstarr fra Haldenområdet er kommet til i ny tid, men funnet trenger bekreftelse».

Figur 1. Vel én meter høye tuer av toppstarr *Carex paniculata* på Storfosna, Ørland kommune. Foto: A. Ofte, 30.09.1995.

Massive tussocks (more than 1 m high) of Carex paniculata at Storfosna, Ørland municipality.

Storfosna, Ørland kommune, Sør-Trøndelag

Å finne nye, indigene (hjemlige) plantearter i Ørland kommune er i seg selv en liten begivenhet. Årsaken til dette er at kommunen er grundig undersøkt av Skogen (1965, 1974). I løpet av de siste årene har den ene forfatteren (RH) botanisert jevnlig på øya Storfosna. Botaniseringen har resultert i flere interessante funn, men da han under en botaniseringstur 19.07.1994 oppdaget en stor forekomst av toppstarr i et tilsynelatende trivielt område, er det ikke å forundre at han ble nokså paff. Området ble oppsøkt på nytt høsten 1995 (fig. 1).

Ved det første besøket ble tuene ikke talt opp, noe som har ført til en publisert, feilaktig opplysning om en bestandsstørrelse på ca 25 tuer (Mykle-

bust 1996). Ved seinere optelling viste bestanden seg å bestå av hele 130 tuer, hvorav flere er over én meter høye og 60 cm brede. (Når stråene strekkes ut blir høyden godt over to meter!) Det kan derfor tyde på at arten har holdt seg i området svært lenge. Lokaliteten inneholder trolig den største bestanden av arten som er registrert i Norge. Hverken Fægri (1960) eller Skogen (1973) nevner forekomster som på langt nær er så store.

Lokaliteten ligger i et lite sumpkogsområde, og vanlige arter er i tillegg bl.a. bjørk *Betula pubescens*, ørevier *Salix aurita*, sølvbunke *Deschampsia cespitosa* og mjøduert *Filipendula ulmaria*. Sumpskogen ligger i et furuskogsområde like innafor et større strandengkompleks. Dessverre var lokalite-

ten nylig grøftet med opptil 1,5 meter dype grøfter tvers gjennom forekomsten av toppstarr da lokaliteten ble besøkt første gangen. Dette kan få sterke negative følger for arten over tid, selv om vitaliteten ikke så ut til å være nevneverdig redusert i 1995. Et forslag er derfor å fylle igjen grøftene slik at man også i framtida kan glede seg over arten i denne verdifulle «nøkkelbiotopen». Lokaliteten er: Ørland: Storfosna, Storhaugen, mellom Nordskaget og Skogselskapet, i sumpkratt dominert av ørevier (UTMED50:NR 187 602; R. Haugan 19.07.1994, herb. O).

Forekomsten er én av to kjente forekomster i Sør-Trøndelag (Myklebust 1996). Den andre ligger på Kvenvær på Hitra, hvor det ble oppdaget en lokalitet med 20 mindre tuer i 1966 (Skogen 1973). Det eneste funnet nord for Storfosna foreligger fra Vikna i Nord-Trøndelag (Elven 1994).

Diskusjon

Det har vært diskutert hvorvidt toppstarr har en relikvutbredelse i Norge, eller om den etablerer nye lokaliteter i nåtid. Danielsen (1970) tror arten var vanligere før, og at den har gått ut som følge av oligotrofiering, på samme måte som f.eks. storak *Cladium mariscus*. Fægri (1960) antyder en mer komplisert historie, og påpeker at toppstarr finnes lengere nord i Øst-Fennoskandia enn på Vestlandet, noe som ikke gjelder andre oseaniske arter med en lang postglasial historie i Norge. Ut fra økologiske likheter antyder han at Østfold-lokaliteten (bare én dengang) henger sammen med utbredelsen i Sverige og Finland, mens uavhengige spredninger med fugl kan gjelde for noen av forekomstene på Vestlandet. Skogen (1973) argumenterer for at lokaliteten på Hitra er av ny dato, og sannsynligvis fuglespredd.

Den nyere oppdagelseshistorien til toppstarr kan tolkes som om arten er i spredning. I 1950 var toppstarr kun kjent fra fire lokaliteter på ytterkysten vest for Bergen (Hultén 1950). Ti år senere var antall lokaliteter fordoblet, og arealet strakte seg fra Østfold til Sogn (Fægri 1960). Godt 30 år senere er arten kjent nord til Vikna, og antall lokaliteter er fordoblet på nytt.

Vi tror imidlertid ikke de to lokalitetene på Hvaler og Storfosna er av ny dato, men heller oversett, og at de er utmerkede eksempler på hvor vanskelig

det er å finne selv store planter hvis populasjonen er liten.

Både Guttormsvauen og Storfosna er godt undersøkt i senere tid. Guttormsvauen er naturreservat, og ble bl.a. undersøkt i forbindelse med vernet. Storfosna ble grundig floristisk kartlagt i 1960-70-årene (Skogen 1965, 1974). På begge lokaliteter fins massive toppstarrtuer som trolig er eldre enn 30 år, uten at vi eksakt kan si noe om alder på tuene.

I Guttormsvauen er det lettest å tenke seg at det er den høyvokste, mjødurtdominerte sumpvegetasjonen som omslutter toppstarrtuene fra høysommer til langt ut på høsten, som har vært årsaken til at forekomsten ikke tidligere er blitt oppdaget. I midten av mai, da vi besøkte lokaliteten, var derimot de vintergrønne tuene lett synlige i sumpvegetasjonen som ellers bare så vidt var begynt å grønnes. Forekomsten på Storfosna ligger nede i et litt bortgjemt, sumpig søkk i et eldre plantet furuskogsområde som i dag preges av snauhogster. Det er absolutt ikke den type lokalitet som aller først peker seg ut for et besøk.

Litteratur

- Båtvik, J.-I. 1992. Sjeldne, sårbare og hensynskrevende karplanter i Østfold. Fylkesmannen i Østfold, Miljøvernnavd. Rapp. 1992-6: 1-261.
- Danielsen, A. 1970. Nye funn av norske karplanter (Bergensherbariet). *Blyttia* 28: 205-228.
- Fægri, K. 1960. Maps of distribution of Norwegian plants. I. Coast plants. Univ. Bergen, Skrifter 26: 1-134 + LIV plansjer.
- Hauge, N. 1949. *Carex paniculata* i Østfold. *Blyttia* 7: 14-15.
- Hultén, E. 1950. Atlas över växternas utbredning i Norden. Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag, Stockholm.
- Elven, R. 1994. Johannes Lid & Dagny Tande Lid. Norsk flora. 6. utgåve. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Myklebust, M. 1996. Trua arter i Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernnavd. Rapp. 4-1996: 1-136.
- Skogen, A. 1965. Flora og vegetasjon i Ørland herred, Sør-Trøndelag. K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Årbok 1965: 13-124.
- Skogen, A. 1973. Phytogeographical and ecological studies on *Carex paniculata* L. in Norway. Årbok Univ. Bergen. Mat.-Nat. serie. 1972-3: 1-12.
- Skogen, A. 1974. Karplantefloraen i Ørland herred, Sør-Trøndelag. Nyfunn og forandringer etter 10 år. K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Miscellanea 18: 1-49.
- Størkersen, Ø.R. (red.) 1992. Truete arter i Norge. Norwegian red list. DN-Rapport 1992-6: 1-96.